

3. Донесення, пам'ятні записки, листування з Золочівським окружним управлінням по питаннях проведення екзаменів і організації навчального процесу в єврейській реальній школі в Бродах, 1819–1824. – ЦДІАУ у Львові, ф. 146, оп. 66, спр. 36, арк. 1–117.

4. Звіти про діяльність гімназій і реальних шкіл за 1894–1895 рр. – ЦДІАУ у Львові, ф. 178, оп. 3, спр. 183, 55 арк.

5. Ковальчук О.Б. До питання про становлення системи економічної освіти у Галичині (кін. XIX – поч. XX ст.) / О.Б. Ковальчук // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 4. – С. 227–232.

6. Курляк І.Є. Класична освіта на західноукраїнських землях (XIX – перша половина XX ст.). Історико-педагогічний аспект / І.Є. Курляк. – Т. : Підручники і посібники, 2000. – 328 с.

7. Матеріали про реорганізацію реальної школи у Львові (розпорядження, донесення), 1821–1826. – ЦДІАУ у Львові, ф. 146, оп. 66, спр. 784, арк. 1–142.

8. Пенішкевич О.І. Розвиток українського шкільництва на Буковині (XVIII – поч. XX ст.) / О.І. Пенішкевич. – Чернівці : Рута, 2002. – 520 с.

9. Справа про затвердження учбових планів для державних реальних шкіл Галичини, 1876 р. – ЦДІАУ у Львові, ф. 178, оп. 3, спр. 1182, 60 арк.

10. Bujak F. Wieś zachodnio-galicyjska u schyłku XIX wieku / Franciszek Bujak // Wybór pism. – Warszawa : PWN, 1976. – Т. 2. – S. 279–341.

11. Sprawozdanie dyrekcji c.k. realnego gimnazjum imienia Franciszka Józefa w Drohobyczcu. – Lwów : Nakładem funduszu naukowego, 1876. – 39 s.

12. Sprawozdanie dyrekcji c.k. wyższej szkoły realnej w Stryju za rok szkolny 1880/81. – Stryj : Z drukarni A. Müllera Syna, 1881. – 76 s.

13. Sprawozdanie dyrekcji wyższej szkoły realnej w Stanisławowie za rok szkolny 1881. – Stanisławów : Nakładem funduszu naukowego, 1881. – 76 s.

СІНОПАЛЬНИКОВА Н.М.

ІНТЕГРАЦІЯ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Зміни в системі науки й виробництва висувають нові соціальні вимоги до школи. Учні повинні усвідомлювати зв'язок усього, що існує в природі та повсякденному житті, отримати у школі цілісне уявлення про світ. Саме тому на сучасному етапі розвитку проблема інтеграції навчання та виховання в початковій школі стає як ніколи актуальною, важливою.

Мета статті – розкрити напрями інтеграції в навчальному процесі початкової школи.

У системі початкової освіти інтеграція може мати декілька значень:

1) створення в учнів цілісної картини світу (інтеграція розглядається як мета навчання). Результат такої інтеграції – учень отримує ті знання, які відображають зв'язність окремих частин світу як системи, дитина з перших кроків уявляє світ як єдине ціле, у якому всі елементи пов'язані;

2) знаходження загальної основи зближення предметних знань (інтеграція виступає як засіб навчання). На стику традиційних предметних знань, що вже існують, діти отримують все нові і нові уявлення про навколишній світ, систематично доповнюючи їх і розширюючи;

3) результат розвитку учнів. Інтеграція в навчанні характеризується діалектичним характером сучасного стилю мислення. Для учнів спостереження об'єкта, що вивчається, не залишається ізольованим елементом. Учень, порівнюючи, будуючи висновки, усвідомлює конкретний об'єкт у різнобічній сфері уявлень і понять, що актуалізуються завдяки різнобічному сприйняттю предмета. Встановлен-

ня зв'язків між різними формами розумових процесів і предметних дій забезпечує цілісність діяльності учнів, її системність.

Інтеграція як система, що веде до кількісних і якісних змін, має свої рівні. У працях Т.Г. Браже, С.Г. Шпильової визначені внутрішньопредметні, міжпредметні та позапредметні рівні інтеграції в загальноосвітній школі.

Внутрішньопредметна інтеграція передбачає систематизовані знання всередині одного предмета, спрямованого на “спресування” матеріалу у великі блоки, що веде до зміни структури змісту дисципліни.

Міжпредметна інтеграція виявляється у використанні законів, теорій, методів однієї навчальної дисципліни при вивченні іншої. Здійснювана на певному рівні систематизація змісту приводить до пізнавального результату, який полягає у формуванні цілісної картини світу, появи якісного нового типу знань, що виражається в загальнонаукових поняттях, категоріях, підходах. Міжпредметна інтеграція суттєво збагачує внутрішньопредметну. Деталізуючи міжпредметну інтеграцію, В.А. Доманський [2] визначає два її рівні:

а) здійснення інтеграції на основі узагальненості структурних елементів змісту освіти, а також узагальненості понять, цілей концепцій у викладанні окремих розділів навчальних програм. Для здійснення цього рівня інтеграції у змісті навчальних предметів необхідно виділяти диференційовану частину (базову, притаманну тільки конкретному предмету) та інтегровану, яка може стати структурним елементом інших предметів;

б) дидактичний синтез, який здійснюється як на рівні змісту, так і на рівні прийомів, методів, форм проведення навчальних занять. Процесуальна інтеграція здійснюється опосередковано різними засобами діяльності: алгоритмізації, абстрагування, зіставлення, формалізації, систематизації, узагальнення, моделювання, екстраполяції. Ці засоби діяльності забезпечують проблематизацію, концентрацію та ущільнення навчального матеріалу, а також оптимальні форми його подання (інтегрований урок, практичні заняття тощо).

Аналіз навчально-виховного процесу початкової школи вказує на наявність елементів інтеграції у різних складових освітнього процесу, а саме: у змісті, формах і методах навчання.

Інтеграція змісту початкової освіти чітко простежується в синтезі структурних компонентів на двох рівнях: внутрішньопредметному та міжпредметному.

Інтеграція навчання, що відбувається на внутрішньопредметному рівні, закладена освітньою програмою початкової школи. До рівня внутрішньопредметної інтеграції належать: навчання грамоті (навчання читання та письму), математика (арифметичний, геометричний та алгебраїчний матеріал), природознавство (основи ботаніки, зоології, географії, астрономії, екології).

Процес інтеграції за змістом у початковій школі відбувається завдяки створенню інтегрованих курсів, що являє собою вищий рівень інтеграції, який має власний предмет вивчення. Такі інтегровані курси, на думку В.А. Доманського, включають до свого складу навчальні предмети з високим рівнем цілісності змісту, узагальненості понять, ідей, законів, явищ, сутностей, концепцій, образів світу й людини [2].

Інтегровані курси – це об'єднання декількох навчальних предметів навколо визначеної стрижневої теми або головних понять, це вищий рівень “зростання” навчальних дисциплін.

Визначають такі варіанти функціонування навчального процесу на основі інтегрованих курсів:

1) формується із змісту предметів, що входять до одного циклу. При цьому питома вага змісту одного предмета не превалює над змістом іншого; обидві наукові дисципліни виступають на рівних правах;

2) створюється із змісту предметів, що входять до однієї освітньої галузі або до одного освітнього блоку, але переважно на основі якоїсь однієї предметної галузі;

3) складається зі змісту предметів, що входять до різних, але близьких освітніх галузей і виступають “на рівних”;

4) утворюється на основі предметів із близьких освітніх галузей, але один предмет зберігає свою специфіку, а інші виступають як допоміжні основи.

На сьогоднішньому етапі освітньої практики початкової школи використовуються такі авторські інтегровані курси: “Довкілля”, “Художня праця”, “Я і Україна”, “Народознавство”, “Музика і рух”, “Технології” тощо.

Поряд з розглянутими курсами, які вже стали традиційними для початкової школи, здійснюються спроби інтеграції навчальних предметів самими вчителями-практиками. Врахування особистісних можливостей учителя, потенціалу учнів класу, вимог до навчально-виховного процесу класу, школи дає змогу провести різнобічну варіацію інтегрування одного, двох, іноді трьох навчальних предметів, створити авторський інтегрований курс.

Інтегроване навчання молодших школярів за формою – це, насамперед, інтегрований урок, який ми розуміємо як динамічну й варіативну форму організації процесу цілеспрямованої взаємодії визначеного складу вчителів і учнів, що основана на інтеграції змісту відібраного з декількох предметів і об’єднана навколо однієї теми, систематично використовується для збагачення інформаційного й емоційного сприйняття мислення і почуттів учнів, дає змогу з різних боків пізнати якесь явище, поняття, досягти цілісності знань.

Традиційний урок відрізняється від інтегрованого використанням міжпредметних зв’язків, які передбачають лише епізодичне включення матеріалу інших предметів. У ході інтегрованих уроків об’єднуються блоки знань з різних предметів, підпорядкованих одній темі. Тому надзвичайно важливо визначити головну мету інтегрованого уроку. Якщо загальна мета визначена, то із змісту предметів беруться тільки ті відомості, які необхідні для її реалізації.

Аналіз ряду уроків, представлених у періодичних виданнях, показав характерні риси інтегрованого уроку: 1) учитель повинен бути майстром своєї справи; 2) вести або готувати урок можуть декілька викладачів; 3) цілі уроку повинні відображати його специфіку – інтегрованість; 4) у змісті навчального матеріалу можливе встановлення більшої кількості зв’язків (внутрішньопредметних, міжпредметних, позапредметних, міжциклових); 5) на інтегрованому уроці учні повинні виявляти максимальну самостійність у навчальній і пізнавальній діяльності; 6) інтегрований урок повинен будуватися на співробітництві учителя й учнів; 7) підготовка інтегрованого уроку повинна здійснюватися засобами різних видів аналізу навчального матеріалу (компонентного, логічного, психологічного, дидактичного, виховного). Слід зазначити, що найчастіше це уроки узагальнення й систематизації практичних знань, умінь і навичок, а також комбіновані уроки.

Порівняно з інтегрованим уроком, менш відомою та розробленою у практиці початкової освіти формою інтеграції є інтегровані дні, організація яких описана в працях російських науковців Н.В. Груздевої та О.Ю. Сухаревської.

Ця форма освітнього процесу передбачає протягом усього робочого дня проведення в одному чи декількох класах серії уроків, які розкривають загальну ідею чи проблему. Міжпредметна інтеграція може тісно сполучатися з внутрішньопредметною інтеграцією, утворюючи єдине наукове поле. Внутрішньопредметна інтеграція спрямована, перш за все, на “спресовування” матеріалу у великі блоки і призводить до зміни структури навчального дня (день математики, день літератури).

Прикладом процесу інтеграції за формою є інтеграція навчальних дисциплін у вальдорфській педагогіці, де навчання відбувається за епохами, яка триває два-три тижні. Теоретико-методологічні аспекти організації навчання у вальдорфській школі представлені у фундаментальному дослідженні О.М. Іонової, яка зазначає, що тісний взаємозв'язок різних галузей викладання, інтегрованість близьких за змістом навчальних предметів не тільки ущільнюють процес навчання, а й дають дитині можливість пережити світ не розірваним на окремі знання, а як дивовижно створений цілісний космос. На основному етапі навчання вчителю допомагають ті обставини, що він один веде всі основні предмети. Тому він може, розвиваючи мову дітей, навчаючи їх письма та читання, використовувати як допомогу ліплення, музику, малювання; при проведенні математики – рідну мову, мистецтва, ремесла; при вивченні географії використовувати історію тих країн, які вивчаються, їх культуру, флору та фауну, складаючи все це в органічне ціле. Вивчення довкілля вчитель може пов'язувати з викладанням фізики, хімії, природознавства; історії – з літературою, математикою, природознавством, географією та ін.

Також інтеграція освітнього процесу відбувається за методами, одним з яких є метод проектів, який являє собою систему навчання, за якої учні отримують знання в процесі планування і виконання практичних завдань – проектів, що поступово ускладнюються. Вперше запропонований у кінці XIX ст. американськими вченими (дидактичні основи його впровадження розробляли Д. Снезден, Д. Дьюї, У. Кіппатрік, Е. Колгінс) метод проектів знайшов своїх прихильників і в Україні.

Сьогодні у зв'язку з реформуванням шкільної освіти постала проблема відродження методу проектів у вітчизняній шкільній практиці, враховуючи його незаперечну цінність.

Т. Башинська на основі наукових джерел уточнила поняття проектування та виділила етапи діяльності в процесі створення спільних проектів.

Проектування (створення спільних проектів) – спосіб організації взаємодії учня та вчителя в навчально-виховному процесі, який об'єднує змістовий, процесуальний і методичний компоненти процесу навчання під час створення проектів – поетапної практичної діяльності для досягнення поставлених завдань.

Етапи діяльності, визначені Т. Башинською, у процесі створення спільних проектів: підготовка, планування, прийняття рішень, збір інформації, аналіз та формування висновків, захист та аналіз. Також вона розробила класифікацію проектування для початкової школи.

Метод проектів завжди зорієнтований на самостійну діяльність учнів, яка реалізується як в індивідуальній, так і в парній, груповій діяльності, що завжди передбачає розв'язання проблеми: з одного боку, використання сукупності різноманітних методів, засобів навчання, а з іншого – необхідність інтегрування знань, уміння використовувати знання з різних галузей науки, техніки тощо.

Висновки. У цій статті ми розкрили напрями інтеграції навчання в початковій школі, які потребують більш глибокого вивчення, обґрунтування й узагальнення, а також відповідного співвідношення практики і теорії.

Література

1. Башинська Т. Проектувальна діяльність – основа взаємодії вчителя та учнів / Т. Башинська // Початкова школа. – 2003. – № 7.
2. Доманский В.А. Интегративные процессы в гуманитарном образовании: методология, психологические механизмы, дидактические основания / В.А. Доманский // Педагогическая антропология: Концептуальные основания и междисциплинарный контекст. – М. : Изд-во УРАО, 2002. – 32 с.
3. Ионова Е.И. Вальдорфская педагогика: теоретико-методологические аспекты. – Х. : Бизнес Информ, 1997. – 300 с.
4. Інтегровані уроки рідної мови і мовлення в початковій школі / Л.М. Шильцова, Л.О. Варзацька. – Х. : Веста : Ранок, 2008. – 176 с.
5. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи : підручник для студентів педагогічних факультетів / О.Я. Савченко. – К. : Абрис, 1997. – 416 с.

СКІРКО Р.Л.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО ВЗАЄМОДІЇ З ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ В ПОЗААУДИТОРНІЙ РОБОТІ ВНЗ

Орієнтація України на входження в європейський науковий та освітній простір актуалізує проблему модернізації змісту освіти у вищих навчальних закладах. Умови сьогодення ставлять особливі вимоги до компетентності, професіоналізму, культури й особистісної професійної підготовки в системі вищої освіти майбутнього фахівця в галузі практичної психології. Випускники повинні не тільки оперувати власними знаннями, а й бути готовими змінюватися та пристосовуватися до нових потреб ринку праці, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення та навчатися впродовж життя. Одним із вирішальних чинників зазначених перетворень є формування у майбутніх педагогів високого рівня професіоналізму та особистої культури, здатності компетентно й відповідально виконувати управлінські функції, впроваджувати новітні технології, сприяти інноваційним процесам відповідно до потреб розвитку суспільства.

Соціальні та економічні трансформації, що відбуваються в суспільстві, зумовлюють до виникнення широкого кола особистісних і міжособистісних проблем, розв'язання яких потребує кваліфікованої допомоги фахівців у галузі практичної психології. Формування професійної майстерності майбутніх практичних психологів визначається вимогами гуманізації всіх сторін суспільного життя, що, у свою чергу, підвищує потребу держави, окремих громадян у відповідних послугах і ставить перед вищими навчальними закладами завдання щодо якісної підготовки майбутніх спеціалістів.

Останнім часом накопичилися системні проблеми як у вищій освіті, так і в системі освіти в цілому, що знижує її ефективність та створює перешкоди для подальшого розвитку. Відсутність концепції формування професіоналізму майбутніх психологів у процесі фахової підготовки гальмує пошук ефективних шляхів вирішення цієї проблеми та існуючих суперечностей.

По-перше, оновлення системи вищої освіти в Україні в контексті Болонського процесу супроводжується не лише складними колізіями соціально-ідеологічного характеру, радикальними перетвореннями у сфері законодавчо-нормативного та організаційно-управлінського характеру, а й зміною існуючих норм і цінностей.